

Pandemie jen urychlila „rozpad světa“, krizi mezinárodních institucí a růst anarchie

- CZ24 News | 23. května 2020

Rozhovor Dmitrije Kulikova a Olgy Podoljan s Fjodorem Lukjanovem^{*)}

Přede dvěma lety Valdajský klub^{**)} vydal přednášku „Život v rozpadajícím se světě“, v níž předpokládal, že mnohostranná kooperace imploduje. Krize mezinárodních institucí vede k růstu anarchie – každý stát se bude spoléhat sám na sebe při řešení úkolů přežití. Události letošního roku tuto hypotézu potvrdily natolik jasně, že to zaskočilo dokonce i její samotné autory. COVID-19 je přechodný jev, ostatně jako všechny pandemie. Nicméně to, co se děje, se stalo katalyzátorem procesů už dávno zrajících.

S jistým překvapením jsme zjistili, že jsme se přede dvěma roky stali jakýmsi proroky, když jsme ve Valdajském klubu zhruba touto dobou začali pro mezinárodní konferenci připravovat přednášku, kterou jsme nazvali, jak výše uvedeno. Ať se nám to líbí nebo ne, ale spíše ne, ty systémy a instituce světového zřízení, které v té či oné míře deformace existovaly ve druhé polovině 20. století, skončily v předešlé podobě a přichází doba nikoli demolice, jak se to stává u budov, ze kterých opadáva nejdřív omítka, pak se začínají vyvalovat cihly, ale jakoby ho nebylo možné odstřelit, protože v něm žijeme, ale žít v něm také není možné... Tak tato metafora tenkrát vyvolala řadu diskusí a nesouhlasů, nicméně byla ponechána. Uběhly dva roky a ukázalo se, že přesně tohle se událo, přičemž v momentě.

Můžeme se přít o to, nakolik pandemie COVID-19 přetvořila svět a člověka. Zřejmě ne tak silně, jak se zdálo. Ale to, že onen světovým řád tím skončil, zejména v podobě, kterou jsme popisovali, a my jsme se ocitli už jen mezi holými zdmi onoho stavení, a otázka zní: Co s tím teď dělat a jak existovat dál?

Suverénní stát zůstane jedinou institucí, schopnou fungovat organizovaně a dostatečně efektivně. Iluze, že stát může zmizet ze světové politiky a ustoupí své místo nadnárodním přeshraničním subjektům, se definitivně rozptýlila.

Zvyšuje se role státu i v hospodářství. Ve sporu společenského a tržního zájmu se miska vah kloní ke straně prvně jmenovaného. Odolnost k neekonomickým šokům, kterou zajišťuje stát a nikoli trh, se mění v důležitý ekonomický ukazatel. Vždyť právě v době, kdy se ekonomika stala skutečně globální, zůstává politika mezinárodní.

Ztrácejí smysl navyklá ideologická schémata, především dichotomie „demokracie-autoritářství“. Krize ukázala, že akceschopnost států je dána jiným systémem souřadnic. Více souvisí s kulturou a tradicí, než s politickým uspořádáním. Jednou z hlavních kategorií následujícího období bude etický pluralismus – absence „správného“ systému hodnot, který musí následovat všichni.

Éra „liberálního světového řádu“ (konec osmdesátých let minulého století až polovina desátých let století jedenadvacátého) skončila. V jeho základech ležela vojenská rovnováha sil, zděděná po období studené války, jakož i systém norem a svobod, zajišťujících relativně spravedlivý přístup k výtobytkům globalizace pro ty, kteří souhlasili s dodržováním těchto norem. Experiment se nezdařil, protože předpokládal dominanci určité skupiny zemí, což ostatní země chápaly jako nespravedlnost.

„Rozpad“ mezinárodních institucí směřuje budoucnost, ke dvěma základním variantám:

- Zachování toho nejdůležitějšího z dosavadního vývoje (OSN) a vytvoření nové funkční infrastruktury s oporou o ní.
- Další bipolarita, zápas dvou gigantů (USA a ČLR), ale daleko tvrdší než ten, který jsme sledovali v letech studené války. Americko-čínský duel nebude renesancí stabilního modelu „USA-SSSR“ druhé poloviny 20. století. Bude to nesmiřitelná konkurence jiné hráčské sestavy v naprosto jiných mezinárodních podmínkách. Jaderné zbraně zůstanou hlavním faktorem, bránícím sklouzávání ke globální válečné katastrofě. Jeho zadržující potenciál ale není bezmezný, a další degradace institucí udeří i na něj.

Eroze politických struktur je zesilována sociálními posuny. Vědomí hrozeb je schopno škrtnout hlavní odlišnosti minulé epochy, především novou kvalitu masové mobility dosažené v tomto století. Globalizovaný svět se mění ze společnosti „možností bez hranic“ ve „společnost neomezeného rizika“. Trvalé riziko vyžaduje globální solidaritu. Lidské instinkty se tomu ale brání.

Princip „každý za sebe“ a poptávka po uzavřenosti před vlivem zvenčí se mohou stát varovnými. Tendence k deglobalizaci, která se objevila před lety, získávají zřetelné formy. Racionální výklady hovoří o nezbytnosti upevnění globální spolupráce k řešení hospodářských problémů. To ale ještě nestačí k jejímu dosažení. Zatím jsou hlavní ekonomiky schopny souhlasit jen s tím, že se musí zkusit minimalizovat poškození druhých při přijímání opatření k vlastní záchraně.

Ať už se světová ekonomika po pandemii vydá podle kteréhokoli scénáře, změní se přebytek zdrojů na nedostatek. A zostření boje o ně je nevyhnutelné. Při nejnepríznivějším souběhu událostí se normou stane „mezinárodně-politický darwinismus“ – nejarchaičtější verze mezinárodních vztahů.

Budou zapotřebí nové formy globální morální odpovědnosti, aby byla snížena hrozba, vznikající kvůli objektivnímu rozporu ve vztazích sil zájemců o zdroje, které „nestačí pro všechny“. Takže opakují, že volba je jednoduchá: Buď zachování OSN jako instituce, která prokázala svou schopnost podporovat mír, a bez ohledu na cokoli, představuje nejvyšší možnou formu spolupráce v mezinárodních vztazích, anebo posun zpět do tvrdého boje, nevedeného rozumem, ale instinkty.

Stálí členové RB OSN, vybavení od chvíle založení OSN zvláštními privilegii, nesou mimořádnou odpovědnost vůči celému světu za to, aby se druhý scénář nestal skutečností...

*) **Fjodor Lukjanov** (nar. 1967) – politolog, šéfredaktor časopisu „*Rusko v globálním světě*“, vědecký ředitel mezinárodního diskusního klubu „*VALDAJ*“, jeden z autorů „*Velké ruské encyklopedie*“

) **Klub Valdaj – mezinárodní diskusní klub expertů, veřejných činitelů a novinářů, věnující se mezinárodním vztahům, politice, ekonomice, bezpečnosti, energetice a dalším oblastem, prognózování klíčových tendencí a procesů uspořádání světa v 21. století.

Překlad: st.hroch 200519